

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски”

Юридически факултет

Катедра: „Публичноправни науки”

Таня Николаева Костадинова

Научен ръководител: Доц. д-р Гергана Гозанска

Международноправни аспекти на трафика на деца

АВТОРЕФЕРАТ

на

дисертационен труд

за присъждане на образователна и научна степен „доктор”

Област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки

Професионално направление: 3.6. Право

Докторска програма: Международно право и международни отношения

Пловдив,

2024 г.

Таня Николаева Костадинова е зачислена като редовен докторант в докторска програма „Международно право и международни отношения“ към катедра „Публичноправни науки“ на Юридическия факултет на Пловдивския университет, считано от 01.09.2020 г. За негов научен ръководител е определена доц. д-р **Гергана Гозанска**. Считано от 01.09.2023 г. докторантът е отчислен с право на защита на дисертационния труд в Катедра „Публичноправни науки“ на Юридическия факултет на Пловдивския университет.

Дисертационният труд с наименование „Международноправни аспекти на трафика на деца“ е преминал предварително обсъждане в Катедрения съвет на Катедра „Публичноправни науки“ на 04.07.2024 г. С решение на Факултетния съвет на Юридическия факултет, трудът е допуснат до защита пред научно жури в състав:

Членове на научното жури:

Проф. д.ю.н. Борис Владимиров Велчев

Доц. д-р Диана Маринова Маринова

Доц. д-р Кремена Божидарова Раянова

Доц. д-р Константин Василев Пехливанов

Доц. д-р Димитър Милчев Деков

Резервни членове:

Доц. д-р Ваня Христова Стаматова

Проф. д-р Антония Георгиева Илиева

СЪДЪРЖАНИЕ

1. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННОТО ИЗСЛЕДВАНЕ	4
1.1. Актуалност на темата	4
1.2. Предмет и обект на дисертационния труд	5
1.3. Цел и задачи на изследването	5
1.4. Методология на изследването	6
1.5. Източници на дисертационния труд	6
1.6. Практическо значение на научната разработка	7
1.7. Обем и структура на дисертационния труд	7
2. СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД	8
3. ПРИНОСНИ МОМЕНТИ	30
4. НАУЧНИ ПУБЛИКАЦИИ ВЪВ ВРЪЗКА С ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД	32

1. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННОТО ИЗСЛЕДВАНЕ

1.1. Актуалност на темата

Настоящата дисертация разглежда международноправните аспекти на трафика на деца. Той е бил предмет на обсъждане от страна на международната общност много преди приемането на Протокол за предотвратяване, противодействие и наказване на трафика с хора, особено жени и деца, допълващ Конвенцията на ООН срещу транснационалната организирана престъпност (Протокола от Палермо) през 2000 г. Трафикът на деца има сложна и дългогодишна правна история. Тя включва множество международни договори относно робството, трафика на бели жени и момичета и практики, подобни на робството.

Понастоящем се обръща особено внимание върху защитата на децата от трафик. Причина за това е присъединяването на редица държави към универсални и регионални международни договори. Това от своя страна води до развитието на националното им законодателство в тази сфера. България също е една от тях. Държавата ни се е присъединила към редица универсални и регионални международни договори, регламентиращи закрилата на децата от трафик. Сред тях са: Протокола от Палермо от 2000 г., Конвенция на Съвета на Европа за борба с трафика на хора от 2007 г. и др. На национално ниво е отделено внимание на Закона за борба с трафика на хора и Раздел IX от Глава втора „Престъпления срещу личността“ на Наказателния кодекс. Разгледана е и практиката на Интерамериканския съд по правата на човека и Европейския съд за правата на човека (ЕСПЧ).

Наред със законодателството за защита на децата от трафик, в България Министерски съвет също приема Национална програма за предотвратяване и противодействие на трафика на хора и закрила на жертвите, Национален механизъм за насочване и подпомагане на жертвите

на трафика и Национална стратегия за борба с трафика на хора (2017 – 2021г.) и др.

Актуалността на избраната тема се определя от факта, че международноправните аспекти при трафика на деца се нуждаят от задълбочено изследване и анализ. Причините за това са, че през годините са приетите универсални и регионални международни договори за защита децата от трафик. Следва да посочим и постановената съдебна практика от международни съдилища. Внимание заслужава и повишената ефективност на работа на съществуващите международни и регионални органи за закрила на децата от трафик, както и въвеждането на допълнителни механизми за тяхната защита. Този интерес към темата отново потвърждава нейната значимост и актуалност.

1.2. Предмет и обект на дисертационния труд

Предмет на настоящото изследване са: същността и особеностите при трафика на деца и международноправна закрила на децата от трафик.

Обект на изследването са международноправните аспекти при трафика на деца и проблемите, свързани с тяхната защита.

1.3. Цел и задачи на изследването

Целта на изследването е чрез изясняването на международноправните аспекти при трафика на деца, да се посочат най-подходящите мерки за тяхната защита на международно ниво. Чрез анализа на проблема, свързан с трафика на непълнолетни лица, следва да се идентифицират конкретни пропуски и несъответствия в международноправните норми, водещи и до противоречия при реализирането на закрилата на децата. За постигането на тези цели, настоящото дисертационно изследване си поставя следните задачи:

- да се класифицират международноправните актове, регламентиращи трафика на деца;

- да се проучат разпоредбите на Протокола от Палермо и на други международни договори, регламентиращи защитата на децата от трафик;
- да се анализира същността на международните аспекти при трафика на деца и тяхното място в международното право;
- да се разгледат съществуващите различни възрастови граници, определящи началния и крайния момент на детството в международните договори за защитата на децата от трафик;
- да се анализират специфични проблеми, свързани с трафика на деца в международното право;
- да се представят универсалните, регионалните и националните инструменти за закрила на децата от трафик.

1.4. Методология на изследването

В хода на научното изследване са използвани методи като: нормативният метод, чрез който се изяснява смисълът на правните норми, както и формално-логическият, дедуктивен и индуктивен метод; сравнителноправния и правно-историческият анализ, чрез който се проследяват тенденциите в развитието на международноправните норми в областта трафик на деца; системно-структурен метод и тези на логическа връзка и последователност, чрез които се постига систематизация и обобщение на фактите, свързани с разглежданата материя.

Приложение в дисертационния труд намира и извършеният анализ на практиката на международни съдилища, както и методът на критичния анализ относно някои теоретични виждания.

Чрез посочените методи е постигната последователност при изясняването на поставените въпроси. Обоснована е необходимостта от защита на децата от трафик посредством обобщение на посочените факти и достигане до аргументирани изводи.

1.5. Източници на дисертационния труд

Източници на настоящото проучване са предимно български и чуждестранни изследвания. Използвани са travaux préparatoires относно приемането на Протокола от Палермо, Конвенцията за правата на детето (Конвенцията от 1989 г.), Втория Факултативен протокол към нея относно търговията с деца, детска проституция и детска порнография от 2002 г. (Втори Факултативен протокол), както и универсални и регионални международни договори, регламентиращи трафика на деца. Разгледани са отправените препоръки към България от Комитета по правата на детето, Групата експерти за борба с трафика на хора към Съвета на Европа, както и постановената практика от ЕСПЧ и Интерамериканския съд по правата на човека.

1.6. Практическо значение на научната разработка

Въпросите, разгледаните в дисертационния труд имат както теоретично значение за разбиране същността на международноправните аспекти при трафика на деца, така и практическа стойност.

Предложенията и основните изводи на дисертацията могат да бъдат използвани от работещите в сферата на трафика на деца и тяхната защита. Също така анализираната в дисертационния труд съдебна практика на международните юрисдикции и направените въз основа на нея изводи могат да послужат на студенти по право, практикуващи юристи, както и на тези, които проявяват интерес към разгледаната проблематика.

1.7. Обем и структура на дисертационния труд

Дисертацията е с обем 207 страници, включваща съдържание и списък на използваната литература.

По отношение на структурата настоящото изследване се състои от въведение, 3 /три/ глави, заключение и използвана литература. Всяка глава съдържа отделни тематични заглавия.

2. СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Във въведението се определя актуалността на изследването, неговия предмет, цели, задачи и използваните методи в дисертационния труд.

Глава първа на дисертацията е посветена на правната регламентация на проблема трафик на деца в международното право. Тя се състои от 3 /три/ части.

В **Раздел 1** подробно е разгледано историческо развитие на международноправните инструменти за трафик на деца. Сред тях основно място заемат международните актове, приети от Обществото на народите (ОН) и Организацията на обедините нации (ООН). Те са групирани в хронологичен ред в следните периоди: кратък исторически преглед от древността до Международната конвенция за предотвратяване на търговията с жени и деца от 4 май 1910 г.; от приемането на Международната конвенция за предотвратяване на търговията с жени и деца от 4 май 1910 г. до приемането на Конвенцията за преследване на търговията с хора и експлоатацията на чужда проституция от 1949 г.; от приемането на Конвенцията за преследване на търговията с хора и експлоатацията на чужда проституция от 1949 г. до приемането на Протокола от Палермо от 15 ноември 2000 г.

Наред с основните международни договори за борба с трафика на хора са разгледани и разпоредбите, регламентиращи правната рамка в областта на трафика на деца. Също така и задълженията на държавите, ратифицирали съответните договори. Направен е и правно-исторически обзор на развитието на дефиницията за трафик на деца от Международната конвенция за предотвратяване на търговията с бели роби от 4 май 1910 г. до приемането на Протокола от Палермо от 2000 г. Отделено е внимание на процесите, свързани с търговията на бели робини, които спомагат за развитието на борбата с трафика на хора, респ. на деца. Сред причините за

това е посочен разразилия се скандал в Брюксел с английски момичета на възраст между 12 – 17 г., които са работели в публичните домове в Белгия. Разгледана е в частност историята на Луиза Хенси, която макар и да представлява изолиран случай поставя началото на зараждането и развитието на съвременния режим на трафика.

В посочените за разглеждани в раздел 1 международни договори е изследвана еволюцията на правната дефиницията за трафик на деца.

В **раздел 2** са анализирани определенията за робство, търговия и трафик на деца в международното право. В дисертацията е отделено специално внимание върху връзката между робството и трафика на хора. Причина за това е, че в международноправната доктрина този проблем не е подробно разгледан. Трафикът на хора, вкл. и на деца често се определя като „робство“ или „съвременна форма на робство“. В същото време робството се възприема по начин, който разширява обхвата му и се отнася до ситуации, свързани с трафик на хора. Паралелно с това в научната литература се наблюдава употреба на търговия и трафик на деца като синоними, но реално това са две различни престъпления. В настоящия раздел също така е направена съпоставка между определенията за робство, търговия и трафик на деца посочени в Конвенцията за робството от 1926 г., Допълнителната конвенция за премахване на робството, търговията с роби и институтите и обичаите, сходни с робството от 1956 г., Втори Факултативен протокол и Протокола от Палермо. Изведени са изводи по отношение на общото и различното между тях.

Изследвано е включването на робството и подобните на робството практики в определението за трафик на деца като доказателство за съществена връзка между двете концепции. Като аргументи в тази посока са разгледани Конвенция № 182 на Международната организация на труда от 1999 г. относно забраната и незабавни действия за ликвидирането на най-

тежките форми на детския труд и Римския статут на Международния наказателен съд.

Анализирана е също така употребата и тълкуването на определенията за търговия и трафик на деца в рамките на големите международни организации за закрила на детето. Включително и от страна на Специалния докладчик на ООН по въпросите на търговията с деца, детска проституция и детска порнография и други материали, свързани със сексуално насилие над деца.

Обърнато е внимание и върху докладите на държавите-страни по Втория Факултативен протокол. В тях те много често коментират прилагането на законодателството за борба с трафика на хора, вместо това за търговия с деца.

В **раздел 3** е изследвано определението за „дете“ в международноправните актове за защита от трафик. Направен е анализ на дефиницията за „дете“ в международното право. Разгледани са текстовете на първите международни актове за правата на детето, както и тези на: Споразумението за борба с трафика на бели робини от 1910 г., Международна конвенция от 1921 г. за предотвратяване на търговията с жени и деца, Протокола от Палермо от 2000 г., Африканската харта за правата на човека и народите от 1981 г., Арабската харта за правата на човека от 2004 г., Американска конвенция за правата на човека от 1969 г., Конвенцията за предотвратяване и борба с трафика на жени и деца с цел проституция от 2002 г., Европейската конвенция от 1980 г. за признаване и изпълнение на решения относно попечителството над деца и възстановяването на попечителството над деца, Европейската конвенция относно упражняването на правата на детето от 1996 г. и Конвенцията на Съвета на Европа за борба с трафика на хора от 2005 г.

Обърнато е внимание, че международните договори преди Конвенцията от 1989 г. не съдържат определение за „дете“. В тази връзка са

разгледани подготвителните материали, свързани с нейното приемане и по-конкретно процесът на преговори относно дефиницията за дете.

Поставен е акцент също така върху определянето на началния и крайния момент на детството и свързаните с него различни възрастови граници. В тази връзка е изложена позицията на Комитета по правата на детето по отношение на понятието за дете, според която е необходимо да се спазва принципът за гарантиране на най-добрия интерес на детето.

Изследвана е и съдебната практика на Интерамериканският съд по правата на човека, ЕСПЧ и Върховния съд на САЩ по отношение на границите на детството.

Анализирани са новите измерения при трафика на деца, към които спадат контрабандата на емриони и сурогатното майчинство.

Централно място в **Глава втора** заема връзката между трафика и Конвенцията от 1989 г. Тя се състои от 3 /три/ части. Разгледани са специфични проблеми, свързани с трафика на деца и Конвенцията от 1989 г. с фокус върху чл. 35, както и връзката му с други разпоредби от нея. Обърнато е внимание и върху трафика на деца и Втори Факултативен протокол.

В **раздел 1** е разгледан чл. 35 и Конвенцията от 1989 г., регламентираща забраната за отвлечане, продажба и търговия с деца. Акцентирано е върху законодателната история, свързана с приемането на посочената от конвенцията разпоредба. Също така е направена съпоставка между определението за трафик на деца, посочено в Протокола от Палермо и разпоредбата на чл. 35 от Конвенцията за правата на детето.

Анализиран е оригиналният текст на разпоредбата на чл. 35. На английски език той съдържа израза „the sale of or traffic in children”. В публикуваната на българския език Конвенция за правата на детето в ДВ, бр. 55 от 12 юли 1991 г., чл. 35 е преведен като „продажба или търговия“. Предвид това е изследвано семантичното значение и разликата между

търговия и продажба. Посочено е, че търговията е по-общото понятие. Тя включва дейност, свързана и с покупка и с продажба на стоки. Този смисъл е вложен и в определението за трафик в Протокола от Палермо. Според него едно от средствата за въвличане в трафик е чрез даване и получаване на плащания. Поради това е правилно преводът на думата „sale” да бъде свързан с търговия, а не с продажба.

Достигнато е до извода, че разгледният български вариант на превод на чл. 35 от Конвенцията от 1989 г. трябва да се отнася до забраната за „търговия и трафик”, а не - „продажба или търговия” на деца.

Отделено е внимание върху интерпретацията на понятията „трафик“ и „търговия с деца“, както и приложението им, което е обвързано с разпоредбите на чл. 3 от Протокола от Палермо и чл. 2 от Втория Факултативен протокол.

Не на последно място е изследван процесът относно приемането на Протокола от Палермо. Той е създаден в резултат на засиления интерес от страна на Аржентина към проблемите, свързани с трафик на непълнолетни лица. Също така е провокиран и от последвалото ѝ недоволство от бавния напредък на преговорите, свързани с приемането на Втория Факултативен протокол. Аржентина лобира за разглеждането на трафика на деца като част от по-широкомащабна атака срещу транснационалната организирана престъпност.

Връзката на чл. 35 от Конвенцията от 1989 г. с други разпоредби от нея, е посочена в **раздел 2**. Като първи международен договор, гарантиращ правата и благосъстоянието на децата, основната цел на конвенцията е да ги предпази от широк спектър нарушения на техните права.

В Конвенцията от 1989 г. са посочени четири принципа, които са в основата на правата на детето и имат отношение към трафика на деца. Сред тях са: недискриминация (чл. 2), висши интереси на детето (чл. 3), право на живот, оцеляване и развитие (чл. 6) и правото на детето да бъде изслушано

(чл. 12). Всеки един от тях е от значение, когато става въпрос за трафик на деца. Според Комитетът по правата на детето съществува особена връзка между разпоредбите на чл. 3 и чл. 12 при случаите на трафик на деца. Тя се изразява в допълващата им роля една спрямо друга. Първата осигурява постигането на висшите интереси на детето, а втората спомага за осъществяването на тази цел чрез изслушването на детето/децата. Всъщност не може да има правилно прилагане на чл. 3, ако не са спазени компонентите на чл. 12.

Въпреки този факт са представени примери, при които разпоредбата на чл. 3 се прилага, когато не се вземат предвид собствените възприятия на децата кое е в техен най-добър интерес. Установено е, че включването им в решаването на въпроси, свързани със самите тях, трябва да се провежда по балансиран и чувствителен начин според принципите на чл. 3 и чл. 12.

Наред с четирите принципа от конвенцията, в раздела е анализирана връзката между чл. 35 и другите разпоредби от конвенцията. Това са: чл. 11 (отнася се до незаконно отвлечане на деца), чл. 21 (гарантира правото на детето да бъде осиновено в чужбина, при невъзможност в собствената му страна), чл. 32 (забранява всеки труд, който може да бъде опасен и вреден за здравето, физическото, умственото, духовното, моралното и социалното развитие на детето), чл. 34 (защитава децата от всички форми на сексуална експлоатация и насилие), чл. 38 (следи за спазването на международното хуманитарно право и забраната за пряко участие във въоръжените конфликти на лица под 15-годишна възраст), чл. 39 (регламентира възстановяването и социалната интеграция на деца-жертви на престъпления) и др.

Акцентът в **раздел 3** е върху трафика на деца и Втори Факултативен протокол.

Той е сред основните международни актове за защита на правата на децата от всички форми на експлоатация. Повод за неговото приемане е

нарастването на сексуална експлоатация на децата, както и, че липсва достатъчна защита на децата от търговия, детска проституция и порнография.

В настоящия раздел е проследена правната история относно изготвянето на определението за търговия с деца съгласно Втория Факултативен протокол. В основата на същия стои въпросът дали трябва да се ограничени до целите на сексуалната експлоатация или да включва и други, както при трафика на деца съгласно Протокола от Палермо. Въпреки, че фокусът на Втория Факултативен протокол трябва да бъде върху борбата с търговска сексуална експлоатация на деца, неговото определение е разширено извън този тесен обхват. Важен аргумент е, че чл. 35 от Конвенцията от 1989 г. не ограничава търговията с деца по никакъв начин, следователно акцентът върху сексуалната експлоатация би довел до пряк конфликт между Втория Факултативен протокол и конвенцията.

Изследвана е също така връзката между трафика на деца и посочените във Втория Факултативен протокол определения за търговия с деца, детска проституция и детска порнография. Всяко едно от престъпленията има отношение към трафика на деца било то като предпоставки за трафик или условие за осъществяването му. Сред тях търговията с деца е с най-широк обхват и включва ситуации, в които деца могат да бъдат обект на трафик.

В тази връзка Комитетът по правата на детето в своите насоки относно Втория Факултативен протокол подчертава, че търговията с деца винаги изисква някаква форма на търговска сделка, което не е необходимо при трафика на деца. Както и, че трафикът на деца винаги трябва да се преследва експлоататорска цел. Допълнителна разлика е и, че търговията на деца не изисква физическо прехвърляне на детето. За разлика от нея, отделянето на децата от социалната му среда е ключов елемент от трафика и причина, поради която те са особено уязвими да се превърнат в жертви на трафик.

Разграничението между търговията и трафика на деца е важно по

отношение на преследване на извършителите, идентификация на пострадалите и определяне на най-добрия интерес на детето. Обърнато е внимание на търговията с деца в контекста на сурогатното майчинство, спортните среди и детските бракове и отношението им с трафика.

Разгледана е също така връзката между текста на чл. 1 от Втория Факултативен протокол и Конвенция № 182 на МОТ относно забраната и незабавни действия за ликвидирането на най-тежките форми на детски труд. Съгласно чл. 3 на посочената конвенция търговията и трафика на деца, както и използването им за проституция, за производство на порнография и порнографски материали са сред най-лошите форми на детски труд.

Анализирани са също така определенията за детска проституция, детска порнография в контекста на трафика.

В **Глава трета** на дисертацията е представена институционалната система за защита на децата от трафик, както и на универсалните, регионалните и националните инструменти за тяхната закрила.

В **Раздел 1** са изследвани универсални инструменти за защита на децата от трафик. Поради транснационалния характер на трафика ефективността на борбата с престъплението зависи от сътрудничество на държавите в рамките на различни международни организации, включително и в ООН. В настоящия раздел е анализиран процесът, свързан с противодействие на трафика на деца в основните органи на ООН. Това са: Общо събрание, Съвет за сигурност и Икономическия и социален съвет. Също така и в спомагателните като: Съвета по правата на човека, Детския фонд на ООН (УНИЦЕФ) и Службата на ООН по наркотиците и престъпността.

Разгледани са независимите механизми на Съвета по правата на човека за установяване на факти и наблюдение. Те се занимават или с конкретни ситуации в държавите, или с тематични въпроси, касаещи всички части по света. Обърнато е внимание на специалните докладчици, имащи

отношение към трафика на деца. Това са: Специалният докладчик на ООН по въпросите на търговията с деца, детска проституция и детска порнография и други материали, свързани със сексуално насилие над деца и Специалният докладчик относно трафика на хора, особено жени и деца.

Изследвани са и така наречените договорни органи за контрол, функциониращи по силата на отделни международни договори, ангажирани със защитата на децата от трафик. Такива са: Комитетът по правата на детето и Конференцията на страните. Последният е създадена съгласно чл. 32, параграф 1 от Конвенция на ООН срещу транснационалната организирана престъпност. Целта на Конференцията на страните е да подобри възможностите на държавите за борба с трафика на хора, вкл. и на деца.

Наред с горепосочените органи, важно място сред универсалните инструменти за защита на правата на детето заемат специализираните международни организации в ООН. В тази връзка, са разгледани Международната организация на труда и Международната организация по миграция.

В **раздел 2** са анализирани регионални инструменти за защита на децата от трафик и постановената практика. В тази връзка е обърнато внимание на защитата на правата на детето, предвидена в рамките на Африканския съюз, Организацията на американските държави и Съвета на Европа.

Защита на детето от трафик в Африка се осъществява от Африканския съюз. През юли 2001 г. в съответствие с чл. 32 от Африканската харта за правата и благосъстоянието на детето от 1999 г. (Детската африканска харта) е създаден Африканският комитет от експерти по правата и благосъстоянието на детето. Той е упълномощен да наблюдава прилагането на Детската африканска харта, както и да насърчава и защитава правата на децата в региона, вкл. и от трафик.

Следващият орган, ангажиран със закрилата на децата от трафик е Африканският съд за правата на човека и народите. Той е създаден от държавите - членки на Африканския съюз по силата на чл. 1 от Протокола към Африканската харта за правата на човека и народите. От своето основаване до момента, Африканският съд е постановил общо 15 съдебни решения. Сред тях липсват такива, които да се отнасят до трафик на деца.

Настоящият раздел разглежда и закрилата на детето от трафик в рамките на Организацията на американските държави (ОАД), която се осъществява от Интерамериканската комисия по правата на човека (Инерамериканската комисия).

Тя е един от двата органа от интерамериканската система, натоварени с функции за насърчаване и защита на правата на човека. Създадена е под егидата на ОАД с Резолюция VIII на Петата консултативна среща на министрите на външните работи в Сантяго, Чили през август 1959 г. Интерамериканската комисия функционира от 1960 г. като целта ѝ е да наблюдава състоянието на правата на човека в държавите чрез посещения на място.

Изследвана е практиката на Интерамериканския съд по правата на човека във връзка с трафика на деца съгласно чл. 6 от Американската конвенция за правата на човека. Той включва забраната за робство във всичките му форми, както и търговията с роби и трафика на жени.

Раздел 2 е включва и закрилата на детето от трафик под егидата Съвета на Европа, която се реализира от Експертната група за борба с трафика на хора (ГРЕТА). Тя е негов независим орган, свързан с наблюдение изпълнението на Конвенцията на Съвета на Европа за борба с трафика на хора. Разгледани са и докладите на ГРЕТА за България и препоръките ѝ по отношение на трафика на деца.

В тази връзка в раздел 2 е отделено внимание на ЕСПЧ. Той е създаден на 21 януари 1959 г. Неговата цел е да гарантира, че държавите подписали

Европейската конвенция за правата на човека и основни свободи (ЕКПЧ) се придържат към задълженията си по нея. Това е първият регионален договор, който привежда в действие и придава задължителна сила на правата включени във Всеобщата декларация за правата на човека. Трафикът на деца е разгледан в практиката на ЕСПЧ съгласно чл. 4 от ЕКПЧ относно забраната за робство и принудителен труд.

В **раздел 3** от дисертацията са изследвани съществуващите национални инструменти за защита на децата от трафик и тяхната роля.

В него са представени съществуващите национални инструменти за закрила на детето от трафик и тяхната роля за защита. Предвид това е извършен преглед на защитата на правата на детето в Република България, Съединените американски щати (САЩ) и Федерална република Германия.

В България един от органите, натоварен със закрила на децата от трафик е Националната комисия за борба с трафика на хора (НКБТХ). Тя е създадена съгласно чл. 2 ал. 1 от Закона за борба с трафика. Функционира към Министерски съвет. Сред основната ѝ дейност е осъществяване взаимодействието между отделните ведомства, институции и организации, имащи отношение по проблема трафик на хора, вкл. и на деца. Националната комисия работи за предотвратяване на престъплението, защита, възстановяване и реинтеграция на жертвите на трафик.

По отношение на САЩ, глобалният ангажимент за подкрепа и координацията на усилията за борба с трафика, в частност и на деца се осъществява от Държавния департамент на САЩ. В рамките на посочената структура, Службата за наблюдение и борба с трафика на хора си партнира с други федерални агенции, международни организации и гражданското общество. Нейната роля е да разработи ефективни стратегии за противодействие на трафика на хора и деца. Също така провежда двустранната и многостранната дипломация, както и действия за повишаване на информираността и ангажираността на обществото спрямо

престъплението.

Службата за борба с трафика е създадена съгласно Закона за защита на жертвите на трафик от 2000 г. Основният ѝ приоритет е свързан с преследване на извършителите, защита на жертвите и предотвратяване на трафика. Това е и в съответствие и с целите на Протокола от Палермо. Службата е организирана в пет отдела: Доклади и политически въпроси, Международни програми, Обществена ангажираност, Междуправителствени въпроси и Управление и планиране на ресурси.

В раздел 3 е представен е и годишният доклад за трафика на хора като основен дипломатически и мониторингов инструмент на правителството на САЩ. Той е най-изчерпателният световен източник относно усилията на правителствата за борба с трафика, вкл. и на деца и отразява ангажираността на САЩ да се наложи като световен лидер.

На следващо място в настоящия раздел е включена и защитата на децата от трафик във Федерална република Германия. Същата се осъществява първоначално чрез създаването на Работна група за трафика на жени. Тя функционира под председателството на Федералното министерство по въпросите за семейството, възрастните граждани, жените и младежта и заседава до два пъти годишно. През 2013 г. тя променя името си на Работна група за трафик на хора, за да отрази разширения обхват на дейността си. Този факт се обяснява със сложността на проблема, който се отнася до различни области на политиката в рамките на федералната система. Работната група провежда своите срещи на всеки шест месец. Сред основните ѝ цели чрез признаването на важността на проблема, свързан с трафика на деца, жертвите да получават адекватна и навременна грижа.

Изследвано е и противодействието на трафика на деца и закрилата им като част от плана на федералното правителство за борба с насилието срещу жените. Съгласно същият се създава мултидисциплинарен мониторингов орган, който представлява работна подгрупа, анагажирана конкретно по

проблема с трафика на деца.

Разгледан е и фактът, че въпреки ангажираността на правителството във Федерална република Германия, държавата не е приела Национален план за действие срещу трафика на хора, вкл. и на деца. Към момента единствено на ниво обсъждане е създаването на механизъм за насочване и рефериране на жертвите на престъплението.

В **заключението** са систематизирани изводите на всяка от трите глави, от които се състои дисертационният труд.

В резултат на проведения анализ в настоящето изложение относно международноправните аспекти на трафика на деца могат да бъдат направени следни изводи:

- Търговията с бели робини и свързаните с нея процеси спомагат за развитието на борбата с трафика на деца. Причини за това са активните действия на международната общност от приемането на Международната конвенция за преследване на търговията с жени и деца от 4 май 1910 г. от ОН до намирането на своя логическия завършек с приемането на Протокола от Палермо на 15 ноември 2000 г. от ООН;
- След приемането на Споразумението от 1904 г., международните договори в областта си трафика, разширяват обхвата на и са насочени изцяло върху жени и момичета. Впоследствие приетата Конвенция от 1949 г. изоставя този полов белег като се прилага по отношение на всички лица, предлагащи сексуални услуги. Така постепенно се достига до криминализиране на всички форми на експлоатация в Протокола от Палермо през 2000 г.;
- Доказателства за произхода на трафика на деца от търговията с бели робини е разпоредбата на чл. 2 от Международната конвенция от 1910 г. Там за първи път са посочени методи за принуда като

„злоупотреба с власт“, „измама“, „заплахи“ и „насилие“. Това са и оригиналните „средства“ включени в определението в Протокола от Палермо от 2000 г., които заедно с другите два компонента - „действие“ и „цел“ съставляват днес трафика на хора;

- Съществува объркване на национално ниво във връзка с термина „търговия с деца“. Държавите - страни по Втория Факултативния протокол, когато докладват относно прилагането му често коментират и законодателството за борба с трафика, което са приели в контекста на търговията с деца;

- Въпреки известното сходство между търговията и трафика с деца, те не са идентични. Съгласно международното право, търговията с деца се изразява в прехвърляне на дете от едно лице на друго, както и наличието на сделка, предвиждаща някаква форма на възнаграждение или облага. В същото време това не е задължително при трафика на деца, макар че то може да бъде продадено на друг трафикант или експлоататор. Търговията с деца не включва непременно като цел експлоатация на детето. Тя може да се извърши без физическо преместване на детето, докато при концепцията за трафик на деца винаги се включва елемента движение;

- Към робството спада търговията и трафика с деца според Конвенция № 182 на Международната организация на труда от 1999 г. относно забраната и незабавни действия за ликвидирането на най-тежките форми на детския труд и Римския статут на Международния наказателен съд;

- Трафикът на хора, както и на деца се определя като съвременна форма на робството;

- Международното право е в състояние на неопределеност по отношение на определенията за робство, търговия и трафик на деца. В някои от случаите те се използват като взаимозаменяеми, а при други се дава примат на едно от тях над другите;
- Контрабандата на ембриони и сурогатното майчинство са сред новите форми на експлоатация при трафика на хора, респ. на деца;
- Както в Конвенцията от 1989 г., също така в международните и регионалните актове в областта на трафика на деца не е посочен начален момент на детството;
- Горната възрастова граница в международните договори закрила на децата от трафик е 18 г. Докато в Конвенцията от 1989 г. тя е 18 г., или по-рано, освен ако националният закон, приложим за детето, пълнолетието настъпва по-рано;
- Разгледаната съдебна практика на ЕСПЧ и Интерамериканския съд доказва, че се предоставя възможност на държавите сами да определят началото, от което едно лице се счита за дете, но относно пълнолетието то настъпва с навършването на 18 г.;
- Законодателството в България относно противодействието на трафика на хора, респ. на деца и посочените в него дефиниции за „дете“ доказват, че те кореспондират с установените стандарти на международно ниво, а именно липсва долна граница на детството, а за краен е определена възрастта 18 г.;
- Въпреки, че чл. 1 от Конвенцията от 1989 г. не съдържа ясна дефиниция за понятието „дете“, то тя е от голямо значение. На първо място, променя обичайната употреба в националното законодателство на термина „дете“, като го заменя с общ термин по отношение на всички лица под 18-годишна възраст. На второ,

установява, че до достигане на пълно физическо и умствено развитие, социалната независимост на човека изисква подкрепа, както и специална защита на неговите права и интереси от ранна детска възраст;

- С разпоредбата на чл. 35, Конвенцията от 1989 г. се превръща в първия международен договор, в който изрично се съдържа забрана за трафик на деца;
- Коментарите на държавите в законодателната история по приемането на бъдещия текст на чл. 35 на по-късен етап са включени в Протокола от Палермо като форми на експлоатация при трафика на хора, респ. на деца;
- Приемането на Протокол от Палермо заема важно място в международноправната защита на децата от трафик. Той спомага за изясняване на разбирането за правата и задълженията на държавите спрямо трафика на деца , вкл. и съгласно чл. 35 от Конвенцията от 1989 г.;
- При трафика на деца имат значение четирите общи принципи от Конвенцията от 1989 г. - недискриминация (чл. 2), висшите интереси на децата (чл. 3), правото на живот, оцеляване и развитие (чл. 6) и правото на детето да бъде изслушано (чл. 12). Особено е положението по отношение на чл. 3 и чл. 12. В резултат на прилагането им спрямо деца-жертви на трафик съществува противоречие. Причина за това е, че в международноправната уредба за трафик на непълнолетни лица съгласието за последваща експлоатация е ирелевантно;

- По отношение разпоредбата на чл. 35, отнасяща се до забраната за отвлечане, търговия и трафик от Конвенцията от 1989 г. , то тя има връзка със следните разпоредби:

- чл. 11 от Конвенцията от 1989 г. включва незаконното отвлечане на деца от техните биологични родители или близки през граница, а чл. 35, извършването на подобни действия, но в рамките и на националната територия от лица, които не са членове на семейството му;

- Общото на чл. 21 от Конвенцията от 1989 г. с чл. 35 е, че ако осиновяването на дете е срещу заплащане и впоследствие бъде и експлоатирано, то тогава то се превръща в жертва на трафик. Следователно това е едно от средствата, чрез които могат да бъдат въввлечени в престъплението;

- чл. 32 забранява всеки труд, който може да бъде опасен и вреден за здравето, физическото, умственото, духовното, моралното и социалното развитие на детето. Трудовата експлоатация на децата много често е съпроводена с изброените в чл. 32 последствия. Поради това е и една от формите на трафик и попада в рамките на приложение на чл. 35;

- чл. 34 защитава децата от всички форми на сексуална експлоатация и насилие. Предвид това съществува връзка между чл. 34 и чл. 35, т.к. в повечето случаи трафика на деца се извършва именно поради тази цел;

- чл. 38 следи за спазването на международното хуманитарно право и забраната за пряко участие във въоръжените конфликти на лица под 15-годишна възраст. Общото с чл. 35 е, че бедността, глада и отчаянието могат да тласнат деца от подобни

райони на въоръжени действия да бъдат впоследствие трафикирани в други държави и експлоатирани;

- чл. 39 регламентира възстановяването и социалната интеграция на деца-жертви на престъпления. Сходството с чл. 35 е необходимостта от специални грижи и реинтеграция за пострадалите от трафик деца.

- Други разпоредби от Конвенцията от 1989 г., имащи отношение с чл. 35 от нея и трафика на деца са: чл. 24, т. 3 (премахване на традиционни практики, включително детските бракове, които нарушават правата и благосъстоянието на децата); чл. 26 (предоставяне на децата на налична, достъпна и качествена социална сигурност); чл. 27 (осигуряване на детето на адекватни условия на живот, които спомогнат за тяхното физическо, умствено, духовно, морално и социално развитие); чл. 33 (забрана за незаконна употреба на наркотици и психотропни вещества) и чл. 36 (защитава децата от всички форми на експлоатация);
- Конвенцията от 1989 г. предоставя двойна защита на децата от трафик. От една страна е посочената бланкетна норма в чл. 35, а от друга - включените отделни разпоредби, отнасящи се до конкретни форми на експлоатация;
- Една от силните страни на Конвенцията от 1989 г. е нейната способност да се използва за разбиране на престъплението и свързаните с него експлоатационни цели във възможно най-широк контекст. Разпоредбата на чл. 35 има за цел да предотврати търговията и трафика на деца и съставлява първата обвързваща за държавите правна уредба относно осъществяването на ефективен контрол спрямо престъплението;

- Липсата на дефиниция за трафик в Конвенцията от 1989 г. оставя въпросът за тълкуването му отворен, като създава опасност той да не бъде разбран във всичките му проявления. Въпреки това по този начин се предоставя по-голяма гъвкавост на национално ниво при изготвянето на определение за престъплението;
- Втория Факултативен протокол се позовава на трафика на деца единствено в своя преамбюл. По отношение на детска проституция и детска порнография, то те създават условия, при които непълнолетни лица могат да бъдат обект на трафик. От друга страна търговията с деца сама по себе си е с по-голям обхват и включва също така ситуации, при които деца могат да бъдат трафикирани;
- Трафикът на деца съществува и в спортните среди, особено в професионалния футбол. Много често младите спортисти от бедни семейства не сключват писмен договор или ако имат такъв, то нямат лесен достъп до копие от него, което ги прави уязвими по отношение на различни форми на експлоатация;
- При разпространението на порнографски материали сред младежите или т. нар. секстинг също се създават множество рискове, сред които е и трафика;
- В случаите, когато децата са жертва на някое от престъпления във Втория Факултативен протокол и имат за цел сексуална експлоатация, в определени ситуации понятията търговия, детска проституция и порнография се препокриват;
- ООН активно съдейства в борбата с трафика на деца чрез своите главни и спомагателни органи, включително и специализирани организации. Тя приема редица резолюции и инициативи за противодействие срещу престъплението;

- Активна роля за противодействие на трафика на деца има Съвета на ООН по правата на човека и назначените от него специални докладчици относно продажбата и сексуалната експлоатация на деца, включително детска проституция, детска порнография и други материали, свързани със сексуално насилие над деца, както и този относно трафика на хора, особено жени и деца;
- България също е дала своя принос в процеса, свързан с предотвратяване на трафика на деца. Това се осъществява чрез участието на представители на страната ни при приемане на резолюции в рамките на системата на ООН, също така и чрез реализиране на международни проекти, засягащи този проблем, страната ни изследва и проследява мащабите на престъплението. Въз основа на това, тя съумява да коригира и адаптира своята политика спрямо наблюдаваните тенденции в областта на трафика, както и да актуализира законодателството си на национално ниво;
- Учредените органи като Африканския комитет, Африканския съд, Интерамериканската комисия, Интерамериканския съд и ГРЕТА осъществяват мониторинг за приложението на международните договори в областта на защитата правата на човека, вкл. и на децата;
- Въпреки, че Детската Африканска харта в чл. 29 съдържа забрана за трафик, към момента няма разгледани дела с подобен предмет от страна на Африканския съд;
- В постановените съдебни решения относно трафика на Интерамериканския съд и ЕСПЧ се посочва, че независимо от липсата на изрично позоваване за трафик на деца в разпоредбите на приложимите регионални договори (чл. 6, т. 1 за свободата от робство от АКПЧ и чл. 4 относно забраната за робството и

принудителния труд в ЕКПЧ), и в двата случая трябва да се придаде разширително тълкуване на понятието робство. Тази констатация и на двете съдилища е гаранция за защитата на децата от трафик в рамките на ОАД и Съвета на Европа;

- В България закрилата на децата от трафик се осъществява в рамките на НКБТХ. Тя е орган към Министерски съвет. Всяка година ежегодно се гласува и приема Национална програма за предотвратяване и противодействие на трафика на хора и закрила на жертвите. В нея се отделя специално внимание върху превенцията на трафика, както и повишаване на квалификацията на служителите, работещи с деца и младежи;
- По отношение на трафика на деца за правителството на САЩ участието и координация между службите е от изключителна важност. Сред тях са в сферата на наказателното преследване, обществена осведоменост, образование, икономиката, международно развитие и програми, разузнаване и дипломация;
- Приоритет в политиката на САЩ в борбата срещу трафика на хора е използване ресурсите на цялото правителство, за да бъде потърсена отговорност на извършителите и защита на жертвите;
- Във Федерална република Германия защитата на децата от трафик се извършва от специално създадена за целта Работна група за трафик на хора под председателството на Федералното министерство по въпросите за семейството, възрастните граждани, жените и младежта.;
- Можем да заключим също така, че както в България, така и в САЩ и Федерална република Германия има създадени органи, отговарящи за защитата от трафика на хора, вкл. и на деца. Макар и с различни

наименования – комисия, служба и работна група, тяхната основната роля е свързана с междуинституционално сътрудничество в посока превенция, наказателно преследване и последваща реинтеграция за жертвите на престъплението. Всяка една от тях функционира към съответна държавна структура. В България това е Министерски съвет, в САЩ – Държавния департамент и в Германия – Федералното министерство по въпросите за семейството, възрастните граждани, жените и младежта. Целта е да се създаде обща политика на национално ниво за противодействие срещу този вид престъпност;

- САЩ са се утвърдили като глобален лидер в борбата срещу трафика на хора и деца. Доказателство за това е отговорността, която държавата е поела за ежегодното изготвяне на доклад за трафика на хора, който включва информация за състоянието на проблема в 187 държави. Също така чрез целевото разпределение на средства за превенция на трафика се изразява в милиони долари годишно;
- По отношение на България въпреки наличието на необходимата нормативна база съществуват предизвикателствата пред функционирането на НКБТХ;
- Правителството на Федерална република Германия до момента не е приело Национален план за действие за борба срещу трафика на хора, както и на деца. Също така не е изпълнило задължението си като държава членка на Европейския съюз да утвърди официално национален механизъм за защита и насочване на жертвите на престъплението.

3. ПРИНОСНИ МОМЕНТИ

Приносът на дисертационния труд е свързан с изготвяне на научни резултати. Те предоставят отговор както на поставените за разглеждане въпроси, така и на специфични проблеми на международното публично право. На предварително формулираните задачи могат да се предложат решения, с които се надяваме да сме успели да дадем следните приноси:

1. В българската правна доктрина за първи път цялостно се разглеждат и изясняват въпросите, свързани с международноправните аспекти на трафика на деца и се анализират свързаните с него специфични проблеми;
2. Анализирани са особеностите на международноправните аспекти на трафика на деца;
3. Извършена е класификация на международноправните актове, регламентиращи трафика на деца;
4. Въпрос с приносен характер представлява и систематизацията на източниците на международните актове в областта на трафика на деца;
5. Анализирана е защитата на детето от трафик в международното право, която е осъществявана не само в Протокола от Палермо, но и в други универсални и регионални международноправни актове за защита на детето;
6. Изследвани са специфични проблеми в контекста на трафика на деца, свързани с началния и крайният момент на детството в съотносимите международноправните актове за трафик на деца;
7. Разгледана е институционалната система за защита на децата от трафик чрез съществуващите универсални, регионални и национални инструменти;

8. Посочена е изключително актуалната тенденция при трафика на деца, свързана с контрабандата на ембриони, както и използването на сурогатното майчинство като нови форми на експлоатация;

9. Дисертацията въвежда понятиен апарат, който може да бъде полезен за българската доктрина, като са анализирани дефиниции за робство, търговия и трафик на деца, и изрично са отграничени една от друга;

10. Направени са предложения за адаптиране на българския превод на чл. 35 от Конвенцията от 1989 г. Той трябва да отговаря на оригиналния текст на английски език, който да се отнася до закрила на децата от „търговия и трафик на деца”, а не от „продажба или търговия с деца”;

11. С приносен характер е и препоръката за унифициране на определението за „дете“. Това от своя страна ще бъде гарант за неговата закрила както на международно, така и национално ниво. За целта посочването на начална възрастова граница на детството трябва да бъде фиксирана в бъдещ международен договор за трафика на деца и впоследствие включена във вътрешното законодателство на държавите.;

12. Направени са предложения за усъвършенстване защитата на децата от трафик в Република България, които са свързани с по-голяма ангажираност на правителството към естеството на дейността на НКБТХ, както и увеличаване на финансовия ресурс за превенция на престъплението.

4. НАУЧНИ ПУБЛИКАЦИИ ВЪВ ВРЪЗКА С ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД:

- **Иванова, Т.** „Историческо развитие на международноправните инструменти за противодействие на трафика на деца“ в том 8, бр. 2/2021 г. на списание „Право, Политика, Администрация“, издавано от Правно – историческия факултет на ЮЗУ „Н. Рилски“, том 8, бр. 2/2021 г., <https://lpajournal.swu.bg/>, ISSN:2367 - 4601;
- **Иванова, Т.** Определенията за робство, търговия и трафик на деца в международното право – В: Сборник с доклади от XII научна конференция на докторанти, постдокторанти и млади учени в областта на правните науки, ИДП - БАН, София (приета за публикация);
- **Иванова, Т.** Трафикът на деца и Конвенцията на ООН за правата на детето – В: Сборник с доклади от международна научна конференция по случай 30 години от създаването на Юридическия факултет на Пловдивския университет „Правото в XXI век – предизвикателства и перспективи“, том 2, Университетско издателство „Паисий Хилендарски“, Пловдив, 2023, с. 409 – 420, ISBN 978 – 619 – 202 – 904 – 3.